

DOI: 10.33663/0869-2491-2026-37-374-386

УДК 340.1; 342.5

О. В. БАТАНОВ,

доктор юридичних наук, професор*

ORCID: 0000-0002-0239-4539

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ МУНІЦИПАЛЬНОГО МИРОБУДІВНИЦТВА: ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА МИР

У статті аналізуються дискусійні питання реалізації права на мир у контексті розвитку муніципалізму. Розкрито зміст поняття «муніципальне миробудівництво» та його ознаки. У цьому аспекті досліджено основні фактори, які детермінують процеси реалізації права на мир у територіальних громадах. Показаний діалектичний взаємозв'язок між процесами становлення муніципалізму в сучасній Україні та станом реалізації права на мир з точки зору формування правосуб'єктності територіальної громади. Розкривається синергетичний зв'язок між такими феноменами, як «муніципальне миробудівництво» та «мілітарний муніципалізм». Доводиться, що важливість вивчення проблем участі територіальних громад у реалізації права на мир визначається потребами розвитку місцевого самоврядування загалом, а також необхідністю розробки методологічних підходів до ціннісного розуміння сучасного муніципалізму та миробудівництва.

Ключові слова: мир, права людини, право на мир, муніципальне право, муніципалізм, муніципальне миробудівництво, мілітарний муніципалізм, муніципальна влада, місцеве самоврядування, територіальна громада, муніципальні права людини.

Batanov Oleksandr. Phenomenology of municipal peacebuilding: on the role of territorial hromadas in the realisation of the right to peace

The article analyses controversial issues of the implementation of the right to peace in the context of the development of municipalism. The content of the concept of «municipal peacebuilding» is revealed and its characteristics are disclosed. In this regard, the main factors that determine the processes of implementing the right to peace in territorial hromadas are investigated. The dialectical relationship between the processes of municipalism formation in modern Ukraine and the state of realisation of the right to peace from the point of view of the formation of the legal personality of the territorial hromadas is shown. The synergistic relationship between such phenomena as «municipal peacebuilding» and «military municipalism» is revealed. It is argued that the importance of studying the problems of territorial hromadas participation in the realisation of the right to peace is determined by the needs of local self-government development in general, as well as by the need to develop methodological approaches to a value-based understanding of modern municipalism and peacebuilding.

* **Batanov Oleksandr**, Doctor of Law, Full Professor

Keywords: *peace, human rights, right to peace, municipal law, municipalism, municipal peacebuilding, military municipalism, municipal authority, local self-government, territorial hromadas, municipal human rights.*

Вступ. У сучасному світі поняття миру дедалі частіше виходить за межі суто безпекового виміру. Мир розглядається не лише як відсутність війни, але і як стан суспільної справедливості, соціальної згуртованості та ефективного врядування, що ґрунтується на правах людини. Водночас місцеве самоврядування – одна з ключових демократичних інституцій, що забезпечує реалізацію цих прав на рівні територіальної громади. Значною мірою такий правореалізаційний процес залежить від повсякденної роботи органів і посадових осіб місцевого самоврядування, забезпечення належних соціально-культурних, політичних, матеріальних, фінансових та інших умов розвитку територіальних громад.

У доктринальному аспекті актуальність проблематики реалізації прав людини у сфері місцевого самоврядування зумовлена потребою ґрунтовного теоретичного дослідження та пошуку інноваційних методологічних рішень, що дають змогу зрозуміти роль місцевого самоврядування в механізмі захисту прав людини, а також необхідністю формування уявлень про правозахисний потенціал і людиноорієнтовану спрямованість діяльності муніципальної влади, сучасний стан забезпечення, інституційної та процесуальної гарантованості захисту прав людини – члена територіальної громади, основні напрями удосконалення муніципальної правозахисної діяльності тощо.

Огляд літератури. Формування сучасних поглядів на проблеми становлення муніципалізму і муніципального права, розвитку муніципальної демократії та функціонування муніципальної влади набули відображення в наукових розвідках багатьох вітчизняних фахівців у галузі муніципального права, зокрема, М. О. Баймуратова, О. О. Боярського, І. А. Галіахметова, Л. В. Голяк, В. О. Демиденка, І. В. Дробуш, Н. В. Камінської, Б. Я. Кофмана, В. В. Кравченка, І. Л. Литвиненко, П. М. Любченка, Н. В. Мішиної, М. П. Орзіха, В. Ф. Погорілка, М. О. Пухтинського, В. В. Сметани, В. А. Стрільчука, П. А. Трачука та ін.

На тлі значної кількості наукових розробок, спрямованих на удосконалення місцевого самоврядування, привертає увагу порівняно нечисленна література, присвячена муніципальним правам людини та правозахисній діяльності у сфері місцевого самоврядування. У сучасний період спостерігається гострий доктринальний інтерес до дослідження проблем охорони й захисту прав людини. Численні наукові розвідки присвячені різним питанням прав людини, їх систематики, нормативної регламентації тощо. Проте в цих працях недостатньо досліджені питання щодо ролі муніципалізму та територіальних громад у миробудівництві та реалізації права на мир.

Постановка проблеми дослідження. Прийняття Конституції України, формування законодавства про місцеве самоврядування, розвиток доктрини

муніципального права стали потужним поштовхом до активізації української муніципалогії, одним із найбільш актуальних і перспективних напрямів якої є проблема сучасного муніципалізму, його системи, принципів і функціонально-телеологічної ролі у процесах реалізації та захисту прав людини загалом та, враховуючи виклики російсько-української війни, права на мир. Відповідний інтерес до цієї тематики зумовлений тим, що проблеми муніципального права потребують додаткового дослідження не лише з т. зв. з'ясування його місця в системі права (галузевий аспект), юридичної науки (доктринальний аспект) та юридичної освіти (освітній аспект), а й переосмислення усієї філософії взаємозв'язку людини та муніципального права, формування його людиновимірної та миробудівної концепції.

Виходячи з цих міркувань, метою і завданням дослідження є висвітлення теоретичних і прикладних питань щодо ролі муніципалізму та територіальних громад у миробудівництві та реалізації права на мир.

Виклад основного матеріалу. Динамічні процеси формування стандартів у сфері муніципальних прав людини та муніципальної правозахисної діяльності безпосередньо пов'язані з розробкою основоположних документів руху міст і територіальних громад за права людини у глобальному масштабі. Ця аксіологічно та телеологічно обґрунтована діяльність розпочалася після проведення у 1998 році у Барселоні (Іспанія) представницької міжнародної конференції «Міста за права людини». У підсумковому документі конференції, що отримав назву «Барселонське зобов'язання» (Barcelona Engagement), містилася дорожня карта (план заходів організаційно-проектного і організаційно-нормативного характеру) для розробки політичного документа, спрямованого на виховання поваги, захист і дотримання прав людини на місцевому рівні¹. Її прямим результатом стало створення Європейської Хартії з охорони прав людини в місті, що була обговорена і прийнята на конференції європейських міст у Сен-Дені (Франція) у 2001 році² та суттєво розширює перелік муніципальних прав людини, враховуючи досягнення людства в умовах посиленої урбанізації та глобалізаційних процесів, що ширяться світом.

Реалізуючи свій потенціал у сфері прав людини, місцеве самоврядування об'єктивно виступає інституційною та функціональною основою миру та сталого розвитку територіальних громад. Адже відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування³ органи місцевого самоврядування є однією з головних підвалін будь-якого демократичного ладу. У цьому аспекті місцеве самоврядування забезпечує реальну участь жителів – членів територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення; підзвітність і прозорість влад; розвиток культури партнерства й солідарності.

Завдяки цій діяльності в останні десятиліття загалом сформувалась миробудівна концепція муніципальних прав людини, яка пройшла шлях від свого національного визнання, поступової легалізації до міжнародної легалізації й легітимації на рівні міжнародних неурядових організацій місцевих влад, що

детермінує процес їх глобалізації через міжнародне нормопросектування, нормотворчість та процес кодифікації⁴.

Стрімкий розвиток муніципального права в сучасних демократіях, триумфальний рух принципів субсидіарності, регіоналізації та децентралізації породив тенденцію муніципалізації конституційного життя та правових систем загалом. Свідченням того, зокрема, й є антропологізація муніципального права⁵ та становлення системи муніципальних прав людини, механізмів їх гарантування та захисту, що є основою для соціального гомеостазису територіальної громади, який, з одного боку, є невід'ємною характеристикою організації та діяльності місцевого самоврядування на певній території та, з іншого боку – властивістю сучасного муніципального права, яке своєю чергою не лише виконує специфічну гомеостазисну роль у процесах формування соціально-правової державності та громадянського суспільства⁶, а й забезпечує реалізацію територіальними громадами цілей і функцій миробудівництва.

Адже мир – це визначальний фактор сталого розвитку, а сталий розвиток – умова сталого миру. Так, зокрема, з погодженням 25 вересня 2015 року державами – членами Організації Об'єднаних Націй 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) у рамках Порядку денного у галузі розвитку на період після 2015 року та ухвалення Резолюції ГА ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року»⁷, якою було оголошено новий план дій, метою якого є виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку, децентралізація вийшла на якісно новий рівень у питанні втілення ідеї стійкого розвитку. Місцеве самоврядування стало не тільки локальною платформою реалізації 17 ЦСР, а й дієвою, рушійною силою, здатною забезпечити таку реалізацію. Достовірність такого твердження значною мірою обґрунтована напрацюваннями та висновками координатора Глобальної робочої групи органів місцевого і регіонального самоврядування в особі організації «Об'єднані міста і органи місцевого самоврядування» (UCLG), яка активно співпрацювала з ООН у питанні щодо Порядку денного на період після 2015 року.

Прийняття ЦСР для органів місцевого й регіонального самоврядування всього світу, без перебільшення, стало знаковою подією. У сучасних умовах саме суб'єкти місцевого самоврядування виступають у ролі однієї із ключових діючих сил, що реально здатна безпосередньо втілити нову загальноцивілізаційну програму розвитку. Безспірним і яскравим підтвердженням того є декілька ЦСР, насамперед Ціль 16 («Мир та справедливість»), а саме: «Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях», що в муніципальному вимірі спонукає органи місцевого самоврядування підвищувати ефективність їхньої роботи та підзвітність перед громадянами.

Це потребує вжиття заходів щодо протидії корупції та розширення доступу населення до інформації. Десятиліттями органи місцевого самоврядування задавали тон у експериментуванні з новими формами прийняття рішень на основі широкої участі, як-от колективне бюджетування й планування. Ця ціль потребує подвоїти зусилля й ще більше посилили відкритість до громад, забезпечивши, щоб жодна група населення не залишилася поза увагою. У світі, де масштаби урбанізації непинно зростають, зменшення насильства в містах набуватиме дедалі більшої ваги в прагненнях до глобального миру й безпеки тощо⁸.

Тобто місцеве самоврядування виконує миротворчі та миробудівні завдання та функції через низку напрямів, які сприяють, по-перше, соціальній згуртованості і зниженню рівня конфліктності в суспільстві, по-друге, запобіганню конфліктам, соціальній стабільності та зміцненню довіри між владою і громадою, по-третє, створенню умов для діалогу між владою та громадянами, на основі чого формує інституційну довіру, яка є запорукою стійкого миру та сприяє сталому розвитку громад та територій.

Особливого значення та звучання означені та інші цілі й завдання набувають в умовах війни. Як зазначає О. П. Вашук, основними факторами виживання цивільного населення у воєнний час є економічна стійкість, соціальна підтримка, інформаційна безпека та адаптація до змін. Важливо не лише зберегти джерела доходу, а й знайти альтернативні шляхи забезпечення життєво необхідних товарів і послуг. Соціальна згуртованість відіграє ключову роль у підтримці населення, адже самоорганізація громад, волонтерський рух і взаємодопомога дають змогу швидко реагувати на виклики та ефективно розподіляти ресурси. Водночас інформаційна безпека стає критично важливою – у період війни населення є мішенню інформаційних атак і дезінформації, що впливає на рішення, поведінку та рівень довіри в суспільстві.

Окрім індивідуальних стратегій виживання, важливу роль відіграє самоорганізація громад і розвиток локальної стійкості. Колективні ініціативи допомагають не лише розподіляти гуманітарну допомогу чи підтримувати людей у кризових ситуаціях, а й зберігати соціальну єдність і адаптувати інфраструктуру до нових умов. Саме ці чинники дають змогу суспільству не лише витримати виклики війни, а й підготувати фундамент для майбутньої відбудови та відновлення нормального життя⁹.

Така роль місцевого самоврядування та децентралізації проявляється, по-перше, в активній участі територіальних громад та їх членів – жителів сіл, селищ і міст у прийнятті рішень щодо широкого кола питань місцевого значення, коли жителі можуть не лише залучатися практично до усіх процесів управління життям своєї громади (загальні збори, місцеві ініціативи, громадські слухання, бюджети участі, публічні консультації), а й відчувати власну відповідальність за її розвиток. Це зменшує соціальні суперечності й формує культуру співучасті замість протистояння.

По-друге, органи місцевого самоврядування, здійснюючи представницькі функції, виступають свого роду майданчиком для діалогу між різними соціальними групами, політичними силами, етнонаціональними та релігійними громадами в муніципальному співтоваристві, завдяки цьому забезпечується зниження рівня соціальної напруженості, мінімізуються або попереджаються конфлікти тощо. Своєю чергою в територіальних громадах, що найбільш постраждали від війни, місцеве самоврядування відіграє ключову роль у відбудові, соціальній інтеграції переселенців і ветеранів, розвитку локальних ініціатив миру.

По-третє йдеться про участь органів місцевого самоврядування у прийнятті та здійсненні місцевих програм соціального захисту, підтримки ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, молоді та пенсіонерів, реалізації міжкультурних, патріотичних і волонтерських проєктів, що, з одного боку, створює відчуття соціальної справедливості, турботи й безпеки, а з іншого – стає запорукою злагоди в територіальній громаді, сприяє формуванню культури миру, взаємоповаги та толерантності.

Отже, миротворчі та миробудівні функції місцевого самоврядування полягають у створенні умов для співіснування, довіри й солідарності в територіальній громаді, а також у запобіганні та врегулюванні локальних конфліктів через демократичні механізми.

Враховуючи зазначене, синергія права людини на мир та місцевого самоврядування проявляється у взаємодії низки взаємопов'язаних аспектів – ціннісного, нормативного, інституційного, соціального та безпекового. Так, у ціннісному аспекті, як право на мир, так і право на участь у місцевому самоврядуванні, ґрунтуються на спільних засадах: людській гідності, свободі, рівності, справедливості та прагненні до спільного блага. Саме ці конституційні цінності забезпечують побудову духовно-морального фундаменту миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, в якому людина визнається не лише об'єктом захисту, а й суб'єктом творення мирного правопорядку.

У нормативному аспекті місцеве самоврядування виступає інструментом реалізації права на мир, адже саме через демократичні механізми участі громадян, прозорість і підзвітність влади забезпечується формування справедливого, недискримінаційного середовища. Принципи та норми, що визнають і гарантують правову, організаційну та економічну автономію територіальних громад, відкривають простір для діалогу та співпраці, які є фундаментом мирного співіснування в суспільстві.

В інституційному аспекті органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у впровадженні програм захисту миру на муніципальному рівні. Вони стають свого роду платформами громадянського суспільства для миробудівного діалогу, медіації, примирення, компромісу та соціальної інтеграції в територіальних громадах, особливо тих, які зазнали впливу конфлікту. Через рішення та місцеві програми, які ухвалюють органи місцевого

самоврядування та безпосередньо територіальні громади, муніципальна влада сприяє підтримці різних соціально вразливих категорій населення, а також формує інституційні механізми для запобігання конфліктам і посилення соціальної стійкості.

У соціальному аспекті активна участь жителів – членів територіальних громад у місцевих процесах є важливим чинником формування соціальної довіри, взаємоповаги та солідарності. Місцеве самоврядування, засноване на принципах самоорганізації, самодисципліни, самовідповідальності, відкритості та співучасті, перетворює територіальну громаду на простір соціального партнерства, де конфлікти вирішуються через діалог, а не через протистояння. Отже, соціальна участь стає практичною формою реалізації права на мир.

Нарешті, у безпековому аспекті територіальні громади виступають осередками національного спротиву та стійкості суспільства до внутрішніх і зовнішніх загроз. Місцеве самоврядування має бути здатним попереджувати та ефективно реагувати на кризи та конфлікти, забезпечувати базові потреби населення, протидіяти дезінформації та підтримувати громадський порядок, створюючи свого роду мирну інфраструктуру – систему локальної безпеки, яка зменшує ризики ескалації конфліктів і підсилює стабільність держави.

Отже, право людини на мир і право на участь у місцевому самоврядуванні не лише кореспондують, а й взаємно підсилюють одне одного. Самоврядні територіальні громади своєю щоденною діяльністю щодо вирішення питань місцевого життя, створюють практичний механізм для втілення миру на муніципальному рівні організації соціуму та демократичної державності, а мир своєю чергою закономірно є передумовою для повноцінного функціонування усіх інститутів місцевого самоврядування. Їхня синергія формує основу для демократичних перетворення, сталого розвитку, економічного зростання, екологічної рівноваги, соціальної згуртованості та демократичної безпеки суспільства.

Сучасні виклики, зумовлені російсько-українською війною, актуалізували питання пошуку ефективних моделей відновлення соціальної єдності, стабільності та безпеки на муніципальному рівні. В Україні саме територіальні громади стали фундаментом збереження життєздатності держави, центрами опору, взаємодопомоги й відновлення. Російсько-українська війна стала свого роду каталізатором локальної ідентичності, сприяючи пробудженню локального патріотизму. Адже територіальні громади, які взяли на себе в перші дні війни оборонні, волонтерські та гуманітарні функції, стали символами абсолютно нової суб'єктності в системі координат «людина» – «територіальна громада» – «громадянське суспільство» – «державна» – «національна безпека».

У цьому контексті особливого значення набуває феномен муніципалізму як ідеології, системи цінностей і практики, що забезпечує сталий розвиток і

миробудівництво знизу. Відомо, що миробудівництво – це одна з провідних сучасних концепцій з підтримання миру та безпеки в постконфліктний період, яка спрямована на зменшення ризику виникнення або поновлення насильницького конфлікту шляхом зміцнення внутрішньодержавного потенціалу та закладення основ для стійкого миру. Воно охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на усунення корінних причин, а також вирішення проблем, від яких залежить ефективне функціонування держави. Як багатогранна мультикомпонентна концепція, на практиці миробудівництво передбачає широкий спектр заходів, які впроваджуються на різних рівнях у низці сфер¹⁰.

На локальному рівні миробудівництво набуває конкретного змісту через діяльність територіальних громад, які не лише вирішують питання місцевого значення, а й забезпечують безпеку, соціальну підтримку, комунікацію та сталий розвиток.

Це дає підстави для доктринального обґрунтування феномену муніципального миробудівництва, який полягає у здатності територіальних громад, органів і посадових осіб місцевого самоврядування активно сприяти відновленню миру, безпеки та соціальної злагоди на своїй території через інституційні, політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні, інформаційні та інші механізми, що ґрунтуються на принципах демократії участі, взаємної довіри та солідарності.

У праксеологічному аспекті йдеться насамперед про формування та здійснення муніципальної політики, у якій територіальні громади виступають активними учасниками миробудівного процесу, а не лише пасивними виконавцями державної волі. Його сутність полягає у створенні «архітектури миру знизу» – через територіальні громади, місцеве самоврядування, децентралізацію, субсидіарність, демократичну участь громадян, відновлення довіри та соціальних зв'язків, формування стійких локальних систем безпеки й розвитку тощо.

Феномен муніципального миробудівництва проявляється в низці ключових і системно взаємопов'язаних тенденцій:

а) муніципалізація – лише сама територіальна громада здатна найкраще розуміти не лише свої власні проблеми місцевого життя (питання місцевого значення), а й потреби у сфері безпеки, відновлення, соціальної згуртованості;

б) психологізація – територіальна громада виступає соціальним простором, здатним продукувати емоційну стійкість, долати чи мінімізувати конфлікти, поглинати шоки, соціалізуватися, адаптуватися до життєвих викликів, травм, стресу та відновлюватися після них тощо;

в) деліберация: мир не нав'язується згори, а формується через публічний діалог, громадську участь, партисипативне бюджетування, процесуальну справедливість, спільну відповідальність мешканців, раціональну дискусію в муніципальному соціумі тощо;

г) етизация та гуманізація: на муніципальному рівні формується особлива культура миру, довіри й співжиття, навіть у контексті війни;

г) екологізація: муніципальний простір має стати майданчиком для переходу від патерналістського та технократичного управління територіальною громадою до її екосистемного й екогуманітарного бачення як живого соціо-оприродного організму, побудованого на принципах екологічної демократії та так званої зеленої субсидіарності, коли жителі сіл, селищ і міст самі визначають баланс між економічним розвитком і збереженням природи;

д) цифровізація: муніципальний простір має стати фундаментом для формування «розумних громад» (smart communities) з елементами штучного інтелекту в управлінні на основі електронної демократії (e-democracy), локальних платформ участі, розвитку цифрових форм публічності та захисту цифрових прав громади тощо.

Висновки. Феноменологія муніципального миробудівництва полягає у формуванні свого роду «цивільної інфраструктури миру», яка діє в умовах руйнувань і насильства, підтримуючи життя, солідарність і взаємну допомогу. Муніципалізм у цьому контексті є основою для створення стійких соціальних структур, які здатні не лише реагувати на кризи, а й запобігати їхньому виникненню.

У сучасних умовах муніципалізм розглядається не лише як інституційна форма реалізації місцевого самоврядування, а як політико-правовий, соціально-економічний та духовно-культурний механізм, здатний об'єднувати громадян, формувати спільні цінності та створювати умови для миру й сталого розвитку територій. Його сутність полягає у визнанні територіальної громади первинним суб'єктом політичного, економічного соціального та культурного розвитку, основним носієм муніципальної (публічної самоврядної) влади, відповідальної за власне майбутнє.

Своєю чергою виклики та катастрофічні наслідки війни значною мірою детермінують виникнення та формування феномену мілітарного муніципалізму, нерозривно пов'язаного з визнанням прав територіальних громад, існуванням інституту місцевого самоврядування та діяльністю його органів. Саме у процесі реалізації ними своїх компетенційних повноважень і базових функцій в умовах екстраординарного стану державності, насамперед під час воєнного стану та війни, а також у ситуаціях природних чи техногенних катастроф – розкривається сутність цього явища¹¹.

Мілітарний муніципалізм і муніципальне миробудівництво – це не протилежні, а послідовні фази одного процесу – процесу формування зрілої, відповідальної територіальної громади. Попри абсолютну антонімічність таких термінопонять, як «мир» і «війна», між категоріями «миробудівництво» та «мілітарність» існує синергетичний зв'язок.

Діалектика «миру» і «мілітарності» в муніципальному вимірі полягає в тому, що територіальні громади є не лише територіальним, а й соціально-політичним, економічним, духовно-культурним та екогуманітарним простором «зустрічі» війни і миру, свого роду фронтіром – пограниччям між цими протилежними станами існування соціуму та держави. Адже, з одного боку,

територіальна громада має мобілізувати внутрішні людські, економічні, соціальні, територіальні, інформаційні, комунікаційні та інші ресурси для оборони, а з іншого – попри катастрофічні наслідки війни – залишатися гуманним середовищем, яке не руйнує, а навпаки, «зшиває» соціальну тканину громадянського суспільства.

Фактично у воєнних умовах мілітарний муніципалізм є передумовою муніципального миробудівництва, а після завершення війни – трансформується в нього. Отже, миробудівництво є продовженням мілітарного муніципалізму, але іншими засобами: шляхом переходу від оборонної мобілізації до поступової соціальної реконсолідації та реконструкції територіальних громад у стан мирного життя.

В умовах війни муніципалізм кардинально трансформується: територіальні громади набувають нової суб'єктності, продукують і розвивають інноваційні мережеві форми муніципальної співпраці, упроваджують практики стійкості й інклюзивності. Своєю чергою успіх реалізації права на мир залежить від спроможності територіальних громад до самоорганізації й самовідповідальності в умовах мілітарних викликів, здатності інших місцевих інститутів громадянського суспільства поєднати оперативні відповіді на кризу з довгостроковим стратегічним плануванням, залучити громадян до прийняття рішень і налагодити ефективну координацію з усіма рівнями публічної влади та мілітарними структурами.

В умовах викликів війни саме на локальному рівні народжується, формується та апробується нова культура публічного врядування, що синергетично поєднує принципи демократії, взаємопідтримки та безпеки. Муніципалізм у процесах миробудівництва стає ключем до сталого миру – миру, який народжується не згори, а знизу, у повсякденній діяльності територіальних громад, об'єднаних спільною метою збереження життя та гідності, шанування минулого та конструювання позитивного майбутнього.

Отже, муніципалізм в умовах війни виступає не лише формою місцевого самоврядування, а й світоглядною парадигмою, яка ґрунтується на ідеях спільності долі, відповідальності та соціальної солідарності, а територіальні громади – первинні суб'єкти місцевого самоврядування, – стають осереддям стійкості держави та сталого розвитку громадянського суспільства, центрами організації суспільного життя та локальними агентами миру.

1. Local governments and human rights. UCLG Committee on Social Inclusion, Participatory Democracy and Human Rights. URL: <https://uclg-cisdp.org/en/work-areas/human-rights/local-governments-and-human-rights> 2. The European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City. UCLG Committee on Social Inclusion, Participatory Democracy and Human Rights. URL: <https://uclg-cisdp.org/en/news/european-charter-safeguarding-human-rights-city> 3. Європейська хартія місцевого самоврядування. Страсбург, 15 жовтня 1985 року. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036 4. Баймуратов М. О.,

Кофман Б. Я. Муніципальні права людини: до питання про тенденцію глобалізації міжнародно-правового регулювання. *Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference «Science, Education, Innovation: Topical Issues and Modern Aspects» (February 16–18, 2023). Tallinn, Estonia*. С. 286–287. 5. Батанов О. В. Антропологізація муніципального права та тенденції його розвитку в умовах викликів сьогодення. *Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення: тези доповідей та матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 27–28 квітня 2023 р.)* / відп. ред. Я. І. Ленгер, А. М. Земко. Луцьк: ВІП ЛНТУ, 2023. С. 23–26. 6. Зайцева І. О. Конституційно-правове забезпечення статутної нормотворчості у місцевому самоврядуванні в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. Маріуполь, 2013. С. 4. 7. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> 8. Цілі сталого розвитку. Що треба знати органам місцевого самоврядування. Переклад брошури українською мовою здійснено за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні (UNDP) та Глобального екологічного фонду (GEF) з оригінального тексту, виданого організацією «Об'єднані міста і органи місцевого самоврядування» під назвою «The Sustainable Development Goals: What Local governments need to know». Україна – UNDP. URL: https://files.acquia.undp.org/public/migration/ua/SDG_LocalGov_v05.pdf 9. Ващук О. Війна. Стратегії виживання цивільного населення. Російська агресія проти України (2014–2025). *Метампростори війни*: монографія / заг. ред. А. Киридон. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2025. С. 88–89. 10. Мельник С. О. Миробудівництво. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т.* / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Т. 3. М–Я. Київ: Академперіодика, 2019. С. 40, 41. 11. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Мілітарний муніципалізм: доктринальна ідея чи об'єктивні потреба та необхідність. *Право України*. 2024. № 6. С. 38–60. DOI:10.33498/loou-2024-06-038

References

1. Local governments and human rights. UCLG Committee on Social Inclusion, Participatory Democracy and Human Rights. URL: <https://uclg-cisdp.org/en/work-areas/human-rights/local-governments-and-human-rights> 2. The European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City. UCLG Committee on Social Inclusion, Participatory Democracy and Human Rights. URL: <https://uclg-cisdp.org/en/news/european-charter-safeguarding-human-rights-city> 3. Yevropeiska Khartiia mistsevoho samovriaduvannia. Strasburh, 15 zhovtnia 1985 roku. *Ofitsiyniy portal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (in Ukr.). 4. Baimuratov M. O., Kofman B. Ya. Munitsypalni prava liudyny: do pytannia pro tendentsiiu hlobalizatsii mizhnarodno-pravovoho rehulivannia. *Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference «Science, Education, Innovation: Topical Issues and Modern Aspects» (February 16–18, 2023). Tallinn, Estonia*. S. 286–287 (in Ukr.). 5. Batanov O. V. Antropolohizatsiia munitsypalnoho prava ta tendentsii yoho rozvytku v umovakh vyklykiv sohodennia. *Derzhavotvorchi protsesy v Ukraini: realii sohodennia: Tezy dopovidei za material. III Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Luts'k, 27–28 kvitnia 2023 roku)* / vidp. red. Ya. I. Lenher, A. M. Zemko. Luts'k: VIP LNTU, 2023. S. 23–26 (in Ukr.). 6. Zaitseva I. O. Konstytutsiino-pravove zabezpechennia statutnoi normotvorchosti u mistsevomu

samovriaduvanni v Ukraini: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.02. Mariupol, 2013. S. 4 (in Ukr.). 7. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> 8. Tsili staloho rozvytku. Shcho treba znaty orhanam mistsevoho samovriaduvannia. Pereklad broshury ukrainskoiu movoiu zdiisнено za pidtrymky Prohramy rozvytku Orhanizatsii Obiednanykh Natsii v Ukraini (UNDP) ta Hlobalnogo ekolohichnogo fondu (GEF) z orhinalnogo tekstu, vydanoho orhanizatsiiei «Obiednani mista i orhany mistsevoho samovriaduvannia» pid nazvoiu «The Sustainable Development Goals: What Local governments need to know». Ukraina – UNDP. URL: https://files.acquia.undp.org/public/migration/ua/SDG_LocalGov_v05.pdf 9. Vashchuk O. Viina. Stratehii vyzhyvannia tsyvilnogo naselennia. Rosiiska ahresia proty Ukrainy (2014–2025). *Metaprostory viiny*: monohrafiia / zah. red. A. Kyrydon. Kyiv: Derzhavna naukova ustanova «Entsyklopedychne vydavnytstvo», 2025. S. 88–89 (in Ukr.). 10. Melnyk S. O. Myrobuildnytstvo. *Entsyklopediia mizhnarodnogo prava: U 3 t.* / redkol.: Yu. S. Shemshuchenko, V. N. Denysov (spivholovy) ta in.; Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. T. 3. M–Ia. Kyiv: Akadempriodyka, 2019. S. 40, 41 (in Ukr.). 11. Baimuratov M. O., Kofman B. Ya. Militarnyi munitsypalizm: doktrynalna ideia chy obiektyvni potreba ta neobkhdnist. *Pravo Ukrainy*. 2024. № 6. S. 38–60 (in Ukr.). DOI:10.33498/louu-2024-06-038

Batanov Oleksandr. Phenomenology of municipal peacebuilding: on the role of territorial hromadas in the realisation of the right to peace

The article analyses controversial issues of the implementation of the right to peace in the context of the development of municipalism. The content of the concept of «municipal peacebuilding» is revealed and its characteristics are disclosed. In this regard, the main factors that determine the processes of implementing the right to peace in territorial hromadas are investigated. The dialectical relationship between the processes of municipalism formation in modern Ukraine and the state of realisation of the right to peace from the point of view of the formation of the legal personality of the territorial hromadas is shown. It is argued that the peacekeeping and peacebuilding functions of local self-government consist in creating conditions for coexistence, trust and solidarity in the territorial community, as well as in preventing and resolving local conflicts through democratic mechanisms. Given the above, the synergy between the human right to peace and local self-government manifests itself in the interaction of a number of interrelated aspects – value-based, normative, institutional, social and security-related.

The synergistic relationship between such phenomena as «municipal peacebuilding» and «military municipalism» is revealed. It is argued that the importance of studying the problems of territorial hromadas participation in the realisation of the right to peace is determined by the needs of local self-government development in general, as well as by the need to develop methodological approaches to a value-based understanding of modern municipalism and peacebuilding.

It is argued that municipalism in peacebuilding processes becomes the key to sustainable peace – peace that is born not from above, but from below, in the everyday activities of territorial hromadas united by a common goal of preserving life and dignity, honouring the past and constructing a positive future.

Thus, in wartime, municipalism is not only a form of local self-government, but also a worldview paradigm based on the ideas of shared destiny, responsibility and social solidarity, and territorial hromadas – the primary subjects of local self-government – become the centre of state stability and sustainable development of civil society, centres of social life organisation and local agents of peace.

Keywords: *peace, human rights, right to peace, municipal law, municipalism, municipal peacebuilding, military municipalism, municipal authority, local self-government, territorial hromadas, municipal human rights.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.12.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації: 24.03.2026